

Ieguldījums Tavā nākotnē

Apmācību programma „Politikas ietekmes novērtējums: metodika un prakse”

„Politikas ietekmes novērtējums: metodika un prakse”

- Apmācību kursa garums: 12 akadēmiskās stundas
- Lektore, mag.art. Anda Laķe

Apmācības tiek finansētas projekta „Atbalsts strukturālo reformu ieviešanai valsts pārvaldē

(identifikācijas Nr. 1DP/1.5.1.1.1./10/IPIA/CFLA/004/002)

3.3. aktivitātes „Valsts pārvaldes analītisko spēju uzlabošana” ietvaros. Tas 100% tiek finansēts no ESF.

Semināra saturiskais plāns

1. diena, plkst. 10.30-16.15

letekmes izvērtējuma būtība un process

2. diena, plkst.10.30-16.15

letekmes izvērtējuma procesā

**izmantojamie instrumenti un to
raksturojums**

(1. diena) Novērtējuma/ietekmes izvērtējuma būtība un process. Jēdzieni

- Ietekmes izvērtējums – viens no novērtējuma veidiem
- Novērtēšana ir sistemātiska, visaptveroša, mērķtiecīga vērtības (*merit or worth*) noteikšana
- politikas novērtēša ir kādas intervences efektivitātes pārbaude ar empīrisku pētījuma starpniecību

Novērtējuma pieejas

- Ikdienas un zinātniskais novērtējums
- Zinātniskais novērtējums :
 - vērtē eksperti ar atbilstošu pieredzi un atbilstoši definētajam priekšmetam;
 - Vērtē atbilstoši definētajiem kritērijiem;
 - Lieto objektīvas vērtēšanas metodes.

Kad mēs domājam par novērtējuma veikšanu?

- Mēs nezinām, kā atrisināt problēmu
- Mums ir pārāk daudz problēmas risinājumu
- Mēs redzam, ka iepriekšējais risinājums ir bijis kļūdainis
- Mēs redzam, ka vienas problēmas risinājums rada jaunu problēmu

Jēdzienu definīcijas

- Novērtēšana ir sistemātiska programmas vai politikas darbības un/vai rezultātu (outcomes) izvērtēšana, salīdzinot tos ar skaidri vai netieši fiksētiem standartiem, tādējādi veicinot programmas vai politikas uzlabošanu
- Novērtēšana palīdz īstenot plānošanas un lēmumu pieņemšanas darbības, tā izvērtē rīcības alternatīvas; tā ir mērķorientēta un nolūkorientēta
- Tās primārais mērķis ir pārbaudīt praktiskus pasākumus, lai tos uzlabotu un par tiem kaut ko lemtu. Tas tiek veikts piemērojot aktuālajai situācijai zinātniskas tehnikas un pētījumu metodes

Novērtēšana ir process, kura ietvaros novērtējamais priekšmets tiek vērtēts saskaņā ar iepriekš konstatētiem mērķiem un skaidriem, faktos pamatotiem kritērijiem. Tas notiek ar sociālo zinātņu metožu palīdzību, to īsteno speciāli šai darbībai kvalificētas personas.

Novērtēšanas procesa produktu veido lietojamo rezultātu – aprakstu, pamatotu interpretāciju un ieteikumu formā – atgriešanās pie iespējami daudziem iesaistītajiem un ietekmētajiem, lai optimizētu novērtēšanas priekšmetu un atbalstītu nākotnes rīcību. L. Balzer

Viens no novērtējuma veidiem - Ietekmes novērtējums

- Angl.regulatory impact assessment (RIA)
- sistēmiska pieeja, kuras ietvaros tiek kritiski vērtēti ierosināto un esošo politikas alternatīvu (regulējošo un neregulējošo) negatīvie un pozitīvie efekti
- Regulatory Impact Analysis. Available at http://www.oecd.org/document/49/0,3746,en_2649_34141_35258801_1_1_1_1,00.html

Regulējuma ietekmes novērtējums kā novērtējuma veids

- Ietekmes novērtējuma veikšanas pamatā ir dažādas metodes
- Tās pamatojas centienos veidot uz pierādīju miem balstītu politiku
- Attīstās, lai uzlabotu politikas kvalitāti, attīstītu politikas veidošanu
- Novērtēšanas metodoloģiskie instrumenti dažādās politiskajās sistēmās tiek izstrādāti, lai attīstītu stratēģisko plānošanu
- Ietekmes novērtējuma pamatā (RIA) ir novērtējuma (evaluation) metodoloģiskie pamatprincipi

Par ietekmes novērtējumu akadēmiskā līmenī labi

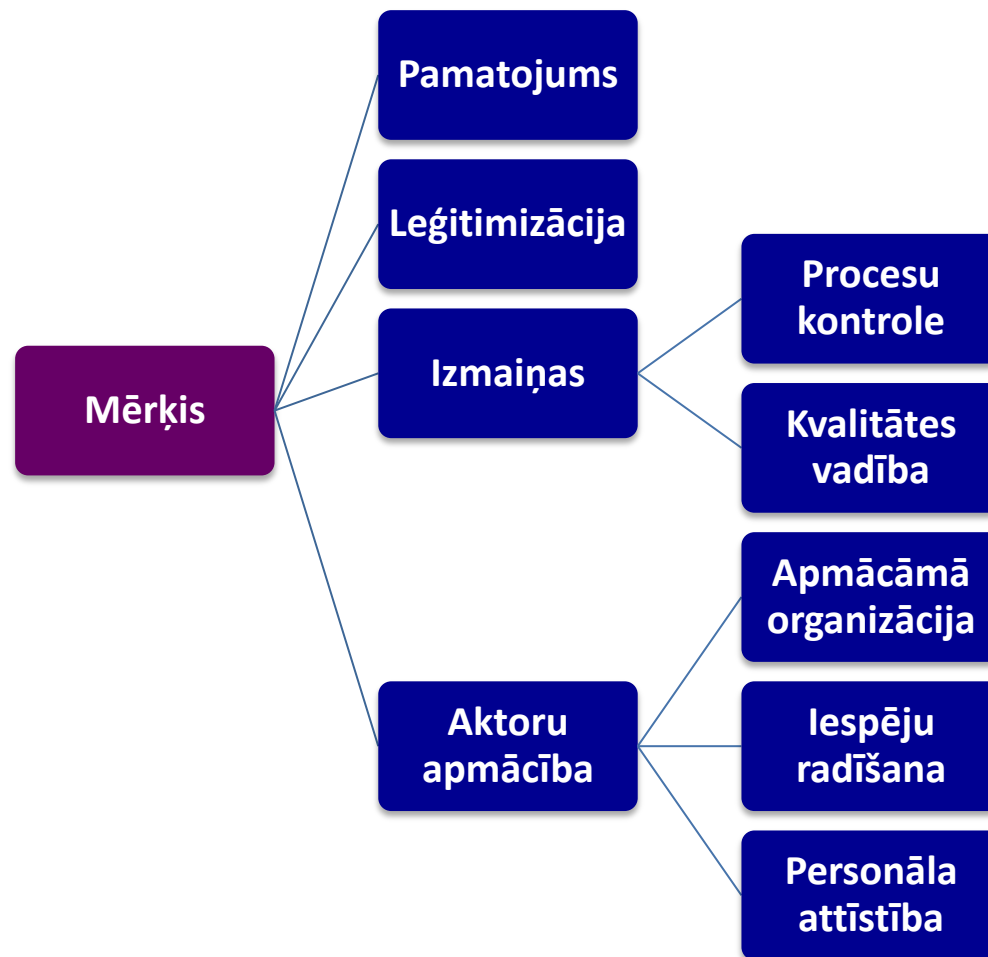
**PROFESSOR OF POLITICAL SCIENCE
CLAUDIO M.RADAELLI,
(EXETER UNIVERSITY, UK)**

Novērtējuma veidi

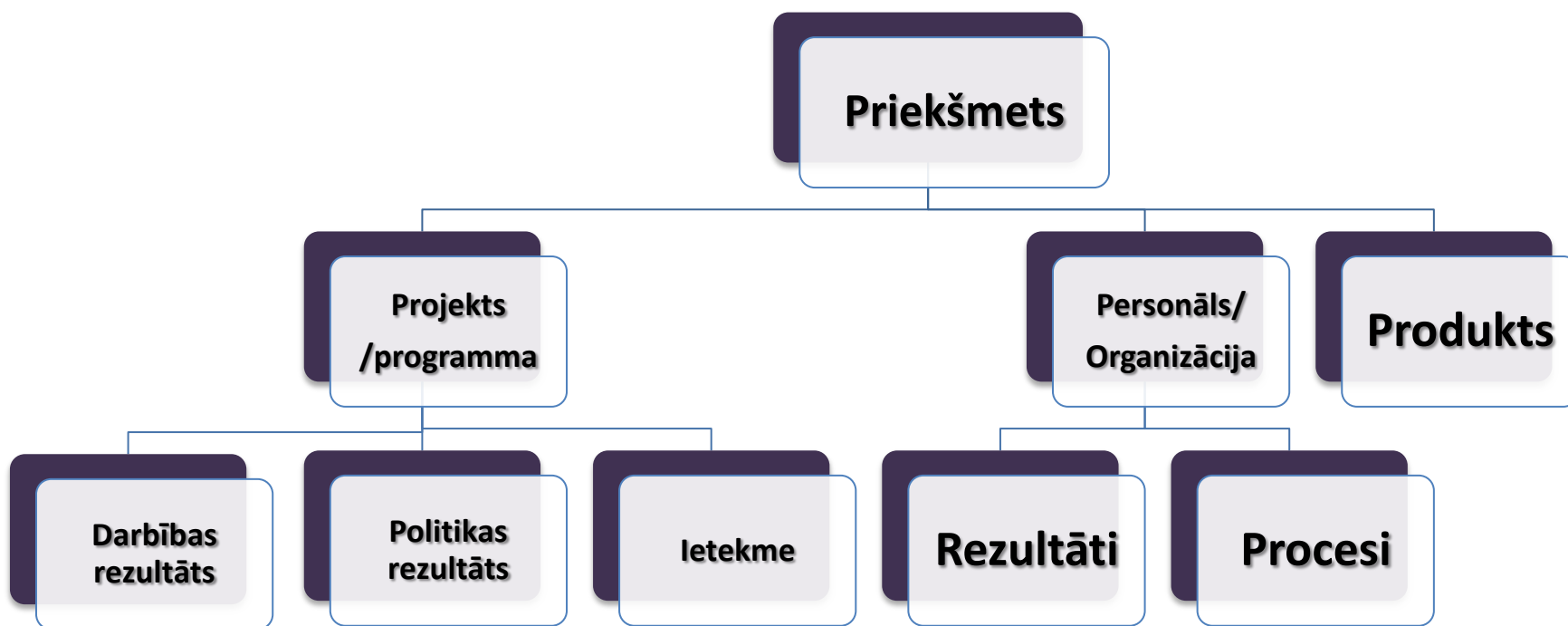
Novērtējuma daudzveidību nosaka novērtējuma

- Mērķis
- Priekšmets
- Laika punkts
- Iesaistītās un ietekmētās personas
- Izmantotie instrumenti un metodes

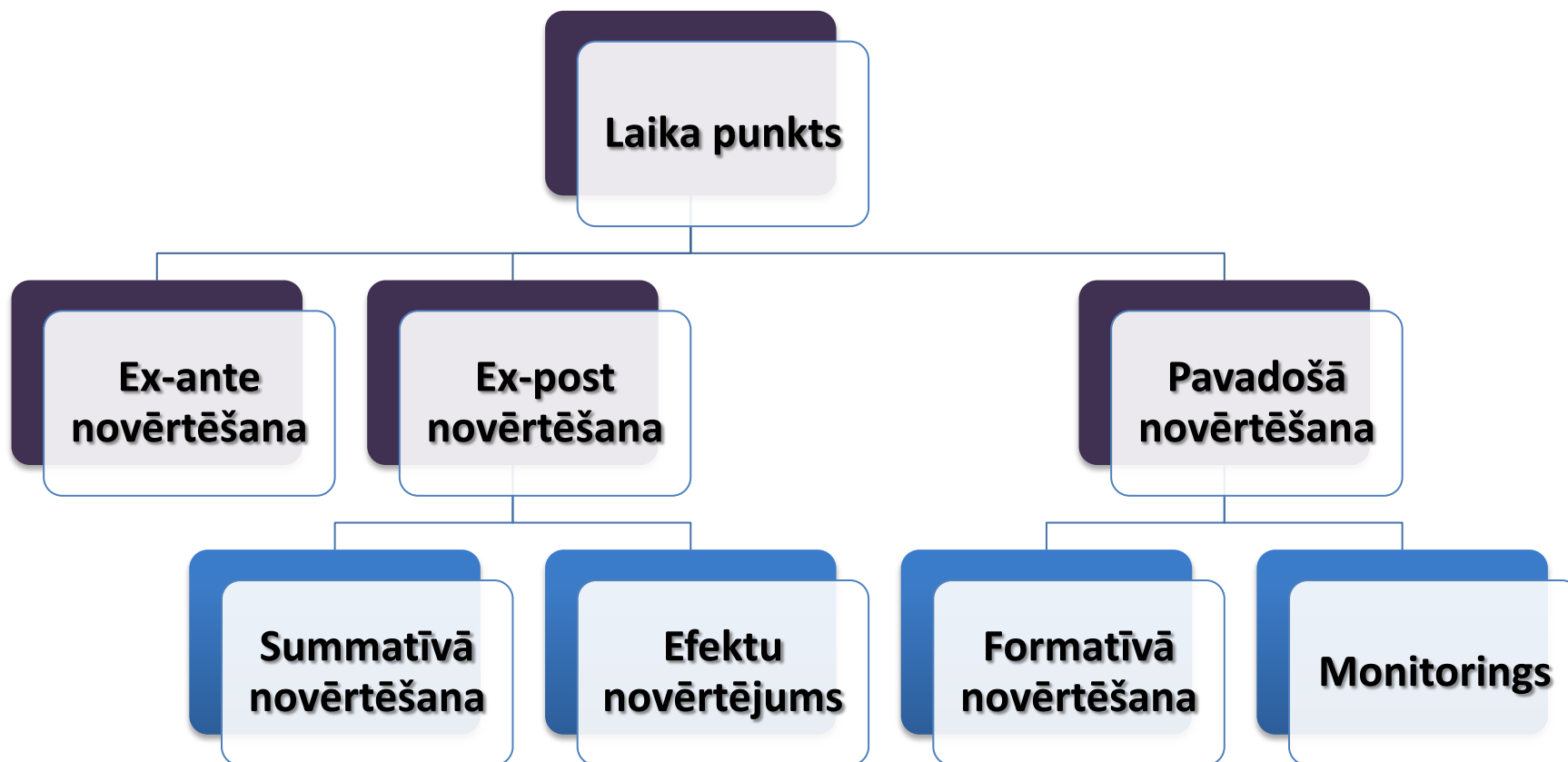
Novērtējuma veidi: pēc mērķu atšķirības

Novērtējuma veidi: pēc priekšmeta

Novērtējuma veidi: pēc laika kritērija

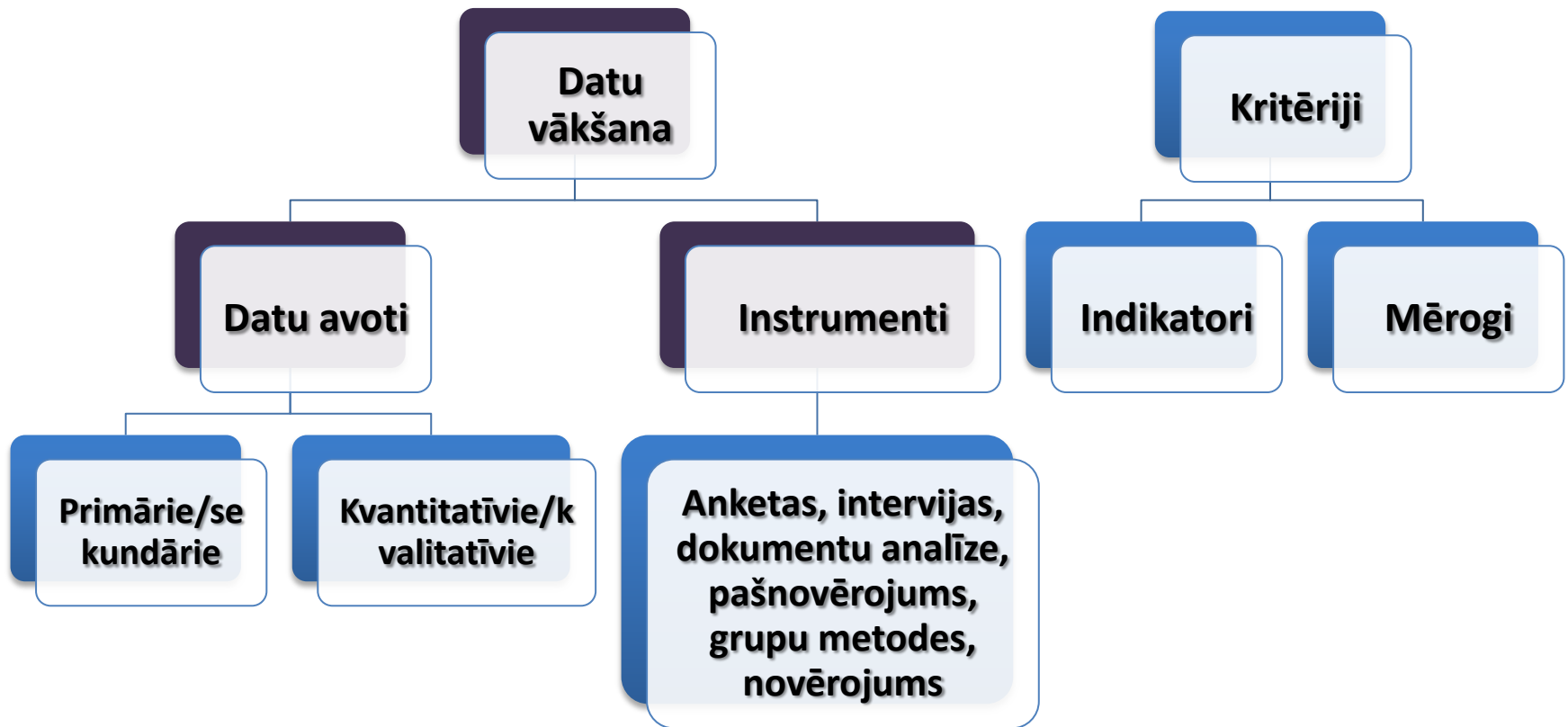
Latvijas politikas veidošanā

- Balstoties uz *laika* kritēriju, iespējams runāt par vismaz trīs politikas veidošanas vidē pazīstamiem novērtējuma veidiem *ex-ante* novērtējumu (iespējamības studijas),
- pavadošo novērtējumu (īsteno gan kā procesa novērtējumu, gan arī kā monitoingu)
- *ex-post* novērtējumu (īsteno kā rezultātu un ietekmes vērtējumu). Šie trīs novērtējuma veidi tiek piemēroti atšķirīgās politikas cikla fāzēs.
- Katrs no minētajiem novērtējuma veidiem, to dizains un metodoloģija, ir izstrādāts konkrētai politikas cikla fāzei un piemērojams noteiktā politikas procesa loģikai atbilstošā laika punktā. Saskaņā ar [MK noteikumiem Nr.1178 "Attīstības plānošanas dokumentu izstrādes un ietekmes izvērtēšanas noteikumi"](#), minētajiem 3 novērtējuma veidiem atbilst ***sākotnējais, starpposma un gala ietekmes novērtējums***.

Novērtējuma veidi: pēc iesaistītajām un ietekmētajām personām

Novērtējuma veidi: pēc datu ieguves metodēm

Novērtējuma īstenošanas pieejas

- Mērķorientētas pieejas – to uzmanības centrā ir novērtējuma priekšmeta mērķuzstādījums; novērtējuma pamatuzdevums ir pārbaudīt, cik lielā mērā šis mērķis ir sasniegts,
- Uz vadību orientētās pieejas – novērtējumi lēmuma pieņemēju vajadzībām,
- Uz patērētāju orientētās pieejas – aptver produkta noslēdzošo novērtējumu.
- Uz ekspertīzi orientētās pieejas – balstītas novērtējuma priekšmeta profesionālā novērtējumā.
- Uz pretinieku orientētās pieejas – neparedz neitrāla, neietekmēta novērtētāja klātbūtni, bet ļauj mijiedarboties kāda fakta, apstākļu vai viedokļu “par” un “pret” argumentiem, provocējot aizstāvju un apsūdzētāju pozīcijas konkrētā jautājumā.
- Dalīborientētās pieejas – paredz novērtējuma priekšmeta izvērtējumu, kas veikts, balstoties uz ietekmēto pušu subjektīvo un no konkrētiem apstākļiem atkarīgo novērtējumu.

Novērtējuma pieejas

- Uz metodēm orientēta pieeja

uzstādījums, ka sekmīga novērtējuma pētījuma priekšnosacījums ir struktūra un sistemātiski izstrādāti mērķi un ka novērtējuma pētījumam jānorit saskaņā ar konkrētu un skaidri definētu kārtību un noteikumiem

- Uz vērtējumu orientēta pieeja

vairāk uzmanības pievērš jautājumiem *kas tieši tiek vērtēts? kurš tieši novērtējumu veic? kādā veidā novērtējumā iesaistītās puses tiek iesaistītas novērtējuma procesā?*

- Uz izmantojumu orientēta pieeja

uzmanības centrā izvirza jautājumu par sasniegto novērtējumu rezultātu izmantošanu.

Novērtējuma paaudzes

- 1. paaudze – uz kvantitatīviem, zinātniski – eksperimentāliem modeļiem un **METODĒM** balstīta pieeja. Piemērs izglītības novērtēšanā – studentu spēja atkārtot apgūto informāciju; biznesā – finanšu pārskatu rašanās
- 2. paaudze – uz **MĒRĶIEM** orientēta pieeja. Piemērs – izmaksu – ieguvumu analīze (pārbauda, vai mērķis ir sasniegts)
- 3. paaudze – uz VĒRTĒJOŠO **SPRIEDUMU** balstīta pieeja. Novērtētājs darbojas kā tiesnesis. Piemērs – Delfi metode, multikritēriju analīze, kritiskā ceļa metode
- 4. paaudze – uz **IZMANTOŠANU** vērsta pieeja. Maksimāla spēlētāju iesaiste vērtēšanas procesā, uzmanības centrā izvirza jautājumu par sasniegto novērtējumu rezultātu izmantošanu.

Novērtējuma funkcijas (1)

- **Izziņa** -lēmuma pamatojumam nepieciešamo datu vākšana. Jautājumi: Vai pasākumi sasnieguši mērķa grupu un tās prasības? Kādas cēloņseku attiecības pastāv? Novērtējumā iegūtajām zināšanām un informācijai jātiek izmantotai vadības lēmumos;
- **Kontrole** – trūkumu konstatēšana un iespējami ātra iejaukšanās. Pārbauda, vai visi valsts intervences dalībnieki izpilda savus uzdevumus, kas tiem ir saistoši aktivitātes ietvaros.

Novērtējuma funkcijas (2)

- **Dialoga funkcija** - iegūtā informācija kalpo par pamatojumu dialogam, kā arī sadarbības efektivitātes izvērtējumam starp visām ieinteresētajām pusēm: novērtējuma pētījuma finansējuma devējiem, novērtējuma īstenojuma organizāciju, mērķa grupām, u.c.
- **Leģitimitātes** funkcija - novērtējuma pētījuma rezultāti tiek izmantoti, lai leģitimizētu noteiktus politiskos lēmumus.

Būtiski jēdzieni politikas vērtēšanā

- **Politika** (policy) ir valdības noteiktas vispārējas vērtības un mērķi, kuri ietverti ģipāšās valdības izstrādātās programmās un projektos
- **Programma** nosaka pakalpojumu vai darbību
- **Projekts** ir darbība noteiktā laika posmā
- Ar programmām un projektiem pilda jeb ģsteno politiku

Piemēram

- **Politika:** Nodarbinātības noteikta līmeņa nodrošināšana
- **Programma:** aktīvie nodarbinātības pasākumi
- **Aktivitāte/Projekts :** pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai; (kompetences centri, atbalsts nodarbināto apmācībām komersantu konkurētspējas veicināšanai u.c.)

Politikas ietekmes novērtējums Latvijā: normatīvais regulējums

- Jānodala
 - tiesību akti, kuri
reglamentē novērtēšanas
piemērošanu *politikas
plānošanas dokumentu*
izstrādē Plānošanas dokumentu
vērtēšana
 - tiesību akti, kuri
reglamentē novērtēšanas
piemērošanu *tiesību aktu*
izstrādē. Tiesību aktu vērtēšana
- Atbilstoši:

Normatīvais regulējums attiecībā uz plānošanas dokumentiem

- Attiecībā uz novērtējuma piemērošanu politikas plānošanas dokumentu izstrādē, būtisku precizējumu novērtēšanas kārtībā Latvijas politikas veidošanā ievieš [MK noteikumi Nr.1178 "Attīstības plānošanas dokumentu izstrādes un ietekmes izvērtēšanas noteikumi"](#), kur īpaša sadaļa (VII) veltīta ietekmes novērtēšanai. Tur ir definēti ietekmes novērtējuma jēdziens un tipi, kādus piemēro politikas plānošanas dokumentu izstrādē:
- *41. Ietekmes novērtēšana ir metožu un procedūru kopums, kuru plānošanas dokumenta izstrādātājs izvēlas un veic, lai prognozētu plānoto lēmumu sociāli ekonomisko ietekmi un noteiktu pieņemto lēmumu radītās sekas. Izšķir sākotnējo, starpposma un gala ietekmes novērtējumu.*

Politikas ietekmes novērtējums Latvijā: normatīvais regulējums

- Noteikumos detalizēti noteikts:
- kad?
- pie kādiem nosacījumiem?
- kādā veidā (saskaņā ar kādu procedūru un loģiku) īsteno katru politikas novērtējuma veidu
- arī : kā novērtējums tiek īstenots katra plānošanas dokumenta – pamatnostādņu, plāna un koncepcijas ietvaros.

Normatīvais regulējums attiecībā uz tiesību aktiem

- attiecībā uz novērtējuma piemērošanu tiesību aktu izstrādes posmā, liela nozīme ir
- MK instrukcijai Nr.19 "Tiesību akta projekta sākotnējās ietekmes izvērtēšanas kārtība"
- Tur reglamentēta kārtība, kā un kāda informācija sagatavojama tiesību akta izstrādes gaitā un iekļaujama tiesību akta pavadošajos dokumentos (anotācijā).

Rezumējums

- novērtējums LR nacionālās politikas veidošanas ietvaros ir reglamentēts divos līmeņos:
- Politikas/attīstības plānošanas dokumentu līmenī, kur norādīts, kad un kādā veidā pamatnostādņu, plāna un koncepcijas sagatavošanas un darbības ietvaros jāveic sākotnējais (*ex-ante*), starpposma (*mid-term*) un gala ietekmes (*ex-post*) novērtējums, kas parasti tiek iekļauts informatīvajos ziņojumos.
- Tiesību normatīvo aktu izstrādes, ieviešanas un kontroles līmenī (anotāciju sagatavošana).

Svarīgi : katras novērtēšanas praksē

- Kad veic politikas ietekmes novērtēšanu?
- Pie kādiem nosacījumiem var veikt politikas novērtēšanu?
- Kas veic politikas ietekmes novērtēšanu?

Kad veic novērtēšanu?

- Kad to paredz LR normatīvie akti
- Kad to paredz ministrijas/iestādes īstenotās programmas (arī ES kopējās politikas ietvaros) prasības
- Kad to ierosina pati iestāde iekšējām informatīvām vajadzībām

Labu novērtējumu īsteno pie nosacījumiem (ekspertu viedokļi)

- cilvēkresursu pietiekamība un kvalifikācija;
- visu novērtējumā iesaistīto pušu efektīva sadarbība;
- pietiekams laika resurss;
- Ir finansējums novērtējuma veikšanai un novērtējuma pētījuma pasūtīšanai
- plānošanas dokumentu un budžeta plānošanas kopsakarība;
- precīzi definētas politiskās prioritātes un sekošana tām politikas veidošanā.

Kas veic politikas novērtēšanu?

- Valsts pārvaldes darbinieki, atbilstoši savām profesionālajām kompetencēm (plānošanas dokumentu autori, informatīvo ziņojumu autori, tiesību aktu anotāciju sagatavotāji)
- Valsts pārvaldes darbinieki sadarbībā ar pētniecības institūtiem vai pētījumu aģentūrām
- Ieinteresēto vai ietekmēto personu (stakeholder) grupas (NVO, profesionālās asociācijas u.c.)

Rezumējums : Politikas ietekmes novērtēšanas mērķi un ieguvumi

Uzlabot politikas veidošanas procesu

- nodrošinot politikas pēctecību
- pilnveidojot politikas plānošanas sistēmu
- piedāvājot izvērstāku lēmumu pamatojumu politikas veidošanas subjektiem

Novērtējuma tipi pēc to vietas politikas ciklā: ex - ante; mid-term un ex-post novērtējums

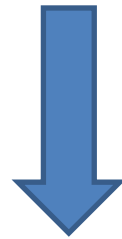
- Ex-ante jeb sākotnējais novērtējums
- Mid-term jeb starpposma novērtējums
- Ex-post jeb gala ietekmes novērtējums

Politikas ietekmes novērtējuma vieta politikas ciklā

Politikas izstrādes process

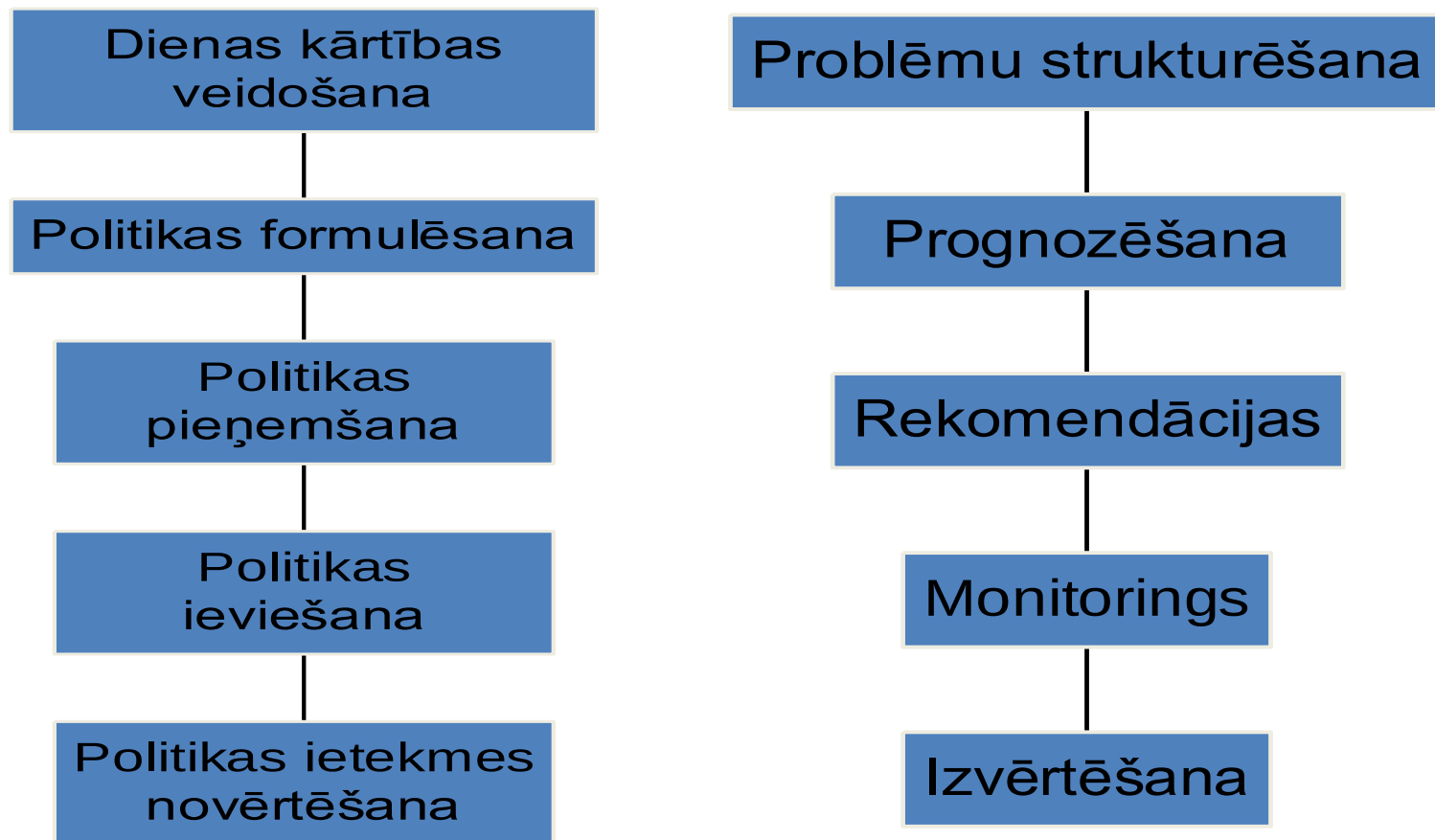

- Politikas analīzes loģika
- Programmu novērtējuma loģika
- Novērtējuma pētījuma metodoloģija

POLITIKAS IETEKMES NOVĒRTĒJUMA PAMATĀ

Politikas analīzes loģika

Problēmas identificēšanas un analīzes nozīme

- ✓ Problēmas atrisinājums ir politikas analīzes metodoloģijas atslēgas elements
- ✓ Politikas analīze ir metodoloģija kas palīdz formulēt problēmu, atrast tai piemērotākos risinājumus.
- ✓ Šeit 2 opozicionāras tēzes:
 - ✓ *nav risinājuma, nav problēmas*
 - ✓ *problēmas formulēšana ir puse no tās atrisināšanas.*

Programas novērtējuma loģika

PROBLĒMAS ATRISINĀŠANA AR POLITIKAS VAI PROGRAMMAS PALĪDZĪBU

VISPĀRĒJAIS MĒRĶIS: PAREDZĒT POLITIKAS VAI PROGRAMMAS
REZULTĀTUS

RESURSI:
CILVĒKI
LAIKS
FINANSES

SPECIFISKIE
MĒRĶI UN
DARBĪBAS,
KAS PAREDZĒTI
ĒAI ĪSTENOTU
POLITIKU/PROGR.
UN PANĀKTU
PAREDZĒTO
REZULTĀTU

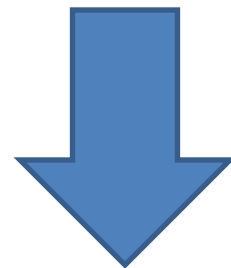
OUTPUTS
DARBĪBAS
REZULTĀTS JEB
IZNĀKUMS

POLITIKAS/
PROGRAMMAS
TIEŠI RADĪTAIS
PRODUKTS VAI
PAKALPOJUMS

OUTCOMES
TŪLĪTĒJAS VAI
ILGTERMIŅA
POLITIKAS/
PROGRAMMAS
IZMAIŅAS
(ATTIECAS UZ
PROBLĒMAS
SKARTAJĀM
GRUPĀM)

ĀRĒJIE FAKTORI: ĀRPUS POLITIKAS VAI PROGRAMMAS KONTROLES ESOŠU APSTĀKĻU
IETEKME UZ POLITIKAS REZULTĀTIEM

Novērtējuma pētījuma metodoloģija

1.SOLIS : IEINTERESĒTO PERSONU IDENTIFICĒŠANA
KAM NEPIECIEŠAMA NOVĒRTEŠANA? KĀPĒC TIEM TO VAJAG?

2. SOLIS: NOVĒRTĒJUMA JAUTĀJUMU DEFINĒŠANA
KO MĒS VĒLAMIES ZINĀT?

3. SOLIS: NOVĒRTĒJUMA PLĀNOŠANA
KĀDI RESURSI MUMS IR ? KĀ VEIKSIM VĒRTĒŠANU? KĀPĒC TIEŠI TĀ?

4. SOLIS: DATU ATLASES UN ANALĪZES METOŽU IZVĒLE
Kādi dati mums nepieciešami? Kā iegūsim un apkoposim informāciju? Kas un kad to darīs?
Kā analizēsim datus? Kādis secinājumus varēsim izdarīt?

5. SOLIS : ZIŅOJUMA/ATSKAITES RAKSTĪŠANA
Kāds būs tā formāts? Kam to vajag? Kā to komunicēsim?

6.SOLIS NOVĒRTĒJUMA SECINĀJUMU ĪSTENOŠANA:
KAD?KURŠ ? KĀDĀ VEIDĀ TOS ĪSTENOS? KĀ MĒS MONITORĒSIM PROCESU?
KĀ SAŅEMSIM ATSAUKSMES?

Dominējošie politikas ietekmes novērtēšanas veidi

- Ex ante novērtēšana - politikas vērtēšana, kas tiek veikta pirms politikas īstenošanas.
 - *Mērķis - politikas analīze, lai izvērtētu iespējamās politikas rezultātus un izvēlētos pieņemamāko alternatīvu vai, lai aprakstītu šo rezultātu sekas.*
- Ex post novērtēšana - politikas vērtēšana, kas tiek veikta, kad politika jau ieviesta.
 - *Mērķis - politikas rezultātu analīze, lai novērtētu, vai sasniegts tās mērķis.*

Galvenās atšķirības

Ex post novērtējums

- Fokusēts uz politikas vērtībām un pielietojamību,
- Tā uzdevums nav vienkārši kolekcionēt informāciju par paredzētajiem vai neparedzētajiem rezultātiem
- Tā galvenā “misija” – pārbaudīt, vai politikas rezultāts tiešām ir to darbību rezultāts, kas veiktas, lai problēmu atrisinātu
- Parasti pārbauda vai politika sasniegusi mērķi

Ex ante novērtējums

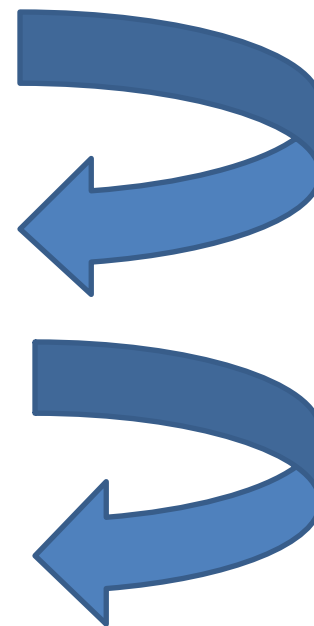
- Strukturē problēmu
- Meklē politikas alternatīvas
- Piedāvā problēmas risinājumu prognozes
- Piedāvā labāko alternatīvu
- Piedāvā izvērstu argumentācijas sistēmu par labu kādai politikas alternatīvai

Politikas (ietekmes) vērtēšanas process

- *Ex-ante*: prognozē sekas pirms lēmuma pieņemšanas (PPD apstiprināšanas)
 - ko lēmums ietekmēs (konsultācijas)
 - ko par to domā partneri (konsultācijas)
 - kādas būs izmaiņas
 - kādi dati ļaus izmaiņas konstatēt
- Kāda politika ir vajadzīga?
- *Ex-post* (arī *interim*): ko sasniedzām un ar kādiem līdzekļiem?
 - ko par to saka mērķa grupas
 - ko darīja partneri, cik un kādus resursus patērēja
 - kāda bija ārējo faktoru ietekme
 - ko saka datu analīze
- Vai politiku nepieciešams turpināt? Ja jā, ar kādām izmaiņām?

Politikas ietekmes ex ante novērtējums

- Politikas iespējamība un tās novērtēšanas kritēriji
- Ex ante novērtējuma struktūra
- Ex ante novērtējuma īstenošana
“solī pa solim”

Politikas iespējamība un tās novērtēšanas kritēriji

- Kritēriji
 - Politikas tehniskās iespējamības
 - Politikas ekonomiskā un finansiālā iespējamība
 - Politikas īstenošanas iespējamība (pārvaldāmība)
 - Politikas “politiskā” iespējamība

Politikas ietekmes ex ante novērtējuma struktūra

1. Problēmas un mērķa definēšana
2. Sākotnējā stāvokļa noteikšana
3. Iespējamo politikas alternatīvu noteikšana (fiksēšana)
4. Fiksēto alternatīvu analīze un izvērtēšana
5. Vēlamās politikas alternatīvas izvēle

1. ex-ante solis: Problēmas un mērķa definēšana

PROBLĒMAS identificēšana un analīze

- identificēt cēloņus, kas izraisījuši problēmu,
- konstatēt tās ilgumu un personu loku, kurus problēma ietekmēs
- analizēt problēmas sekas, kuras tiek aprakstītas caur radītajiem zaudējumiem kādai no iesaistītajām un ietekmētajām pusēm. Ieteicams šo vērtējumu veikt uz empīrisko pierādījumu pamata
- Problēmas aprakstā tiek iekļauts vērtējums par iespējamo labāko un sliktāko iznākumu gadījumā, ja problēma netiks risināta.
- Gadījumā, ja problēma ietver arī riska elementus, problēmas aprakstam ir jāsaturs problēmas rašanās varbūtības novērtējums un iespējamā kaitējuma novērtējums, kā arī tā rezultātā radušās izmaksas.

PROBLĒMAS identificēšana un analīze

- .
- Izanalizēt, vai problēma var tikt atrisināta ar regulatīvo normu palīdzību vai arī nepieciešama cita veida iejaukšanās.
- Ja problēmas risināšanai jau ir radīts normatīvais regulējums, nepieciešams paskaidrot šķēršļus, kas neļauj regulējumam likvidēt problēmas cēloņus.
- Tie var būt tehnisku, ekonomisku, politisku, administratīvu vai sociālu iemeslu izraisīti.

Grupu darbs

- Izvēlētajai problēmai veikt analīzi
- izmantot Bono radošuma metodi jeb 6 domāšanas cepures
- Bono 6 cepures - 6 domāšanas principi, skatījumi, skata punkti, lai sekmētu vispusīgu problēmas analīzi

Politikas mērķa fiksēšana

- noteikt, kāds ir valsts intervences (iejaukšanās) **virsmērķis un apakšmērķi**.
- Izvirzītie mērķi nedrīkst attaisnot jau iepriekš nolemtu rīcību, tiem jābūt neitrāliem un vērstiem uz problēmu izraisošo cēloņu mazināšanu vai likvidēšanu.
- Mērķi ir jādefinē tādā formā, lai varētu novērot to sasniegšanas progresu. Vienkāršos gadījumos mērķu formulējumi tiek veidoti kā pozitīvi atrisinātas problēmas.
- Mērķiem jābūt sasniedzamiem pašreizējos ekonomisko apstākļos, noteiktā laika posmā un ar pieejamiem resursiem.

Svarīgi!

- Identificēto problēmu risinājuma un mērķa apzināšana ir kvalitatīvu rezultātu un to rezultatīvo rādītāju noteikšanas priekšnosacījums
- Par valsts intervences mērķi nevar tikt noteikta arī normatīvā akta pieņemšana, jo tas ir politikas regulatīvais instruments konkrētu rezultātu sasniegšanai

Mērķu hierarhija

- Stratēģiskākas un lielāka apjoma politikas gadījumā politikas mērķus var attēlot mērķu hierarhijas veidā vai arī klasificēt tos pēc mērķu apjoma (vispārīgie, specifiskie, darbības mērķi).
- **Vispārīgs** mērķis formulē vēlamu situāciju, ko valdība ir apņēmusies sasniegt, pilnveidojot noteiktu politikas jomu. Tam jābūt vērstam uz daļēju situācijas uzlabošanu vai pilnīgu problēmas atrisināšanu.
- **Specifiskie** mērķi formulē vēlamu situāciju atbilstoši politikas risināto problēmjaudājumu struktūrai. Specifiskos mērķus parasti definē stratēģiju un liela apjoma politikas darbības virzieniem.
- **Darbības** mērķi formulē mērķus atbilstoši politikas darbības līmeņiem. Viena darbība var ietvert vairākas aktivitātes, kuru rezultātā tiek sasniegts viens un tas pats darbības mērķis.

2.ex-ante solis: sākotnējā stāvokļa analīze

- Raksturo esošo situāciju politikā
- Norāda uz neatbilstību starp politiku un esošajām problēmām

3.ex-ante solis: iespējamo politikas alternatīvu noteikšana

1. Politikas alternatīvu veidi
2. iespējamo politiku īstenošanas
instrumenti un
to izvēle

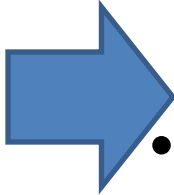
Politikas alternatīvas

1. Politikas alternatīvas, kas neprasa likumdošanu
2. Politikas alternatīvas, kas tiek īstenotas programmu, likumdošanas, Ministru kabineta normatīvo aktu formā

Politikas alternatīvas, kas neprasa likumdošanu

- Nulles alternatīva
- Esošo normatīvo aktu prasību ievērošanas uzlabošana
- Informācijas uzlabošana
- Brīvprātība
- Pašregulācija
- Ekonomiskā stimulēšana
- Riska apdrošināšanas vai riska cenas noteikšana

Iespējamie politikas īstenošanas instrumenti

- Normatīvie instrumenti
 - Finanšu instrumenti
 - Informatīvie instrumenti
- Regulatīvie – likumi un noteikumi – instrumenti ar vislielāko varu;
 - Ekonomiskie – nodokļu atlaides, subsīdijas;
 - Informatīvie – papildinājums politikas ieviešanas procesā – visvājākie instrumenti;

4.ex-ante solis: fiksēto politikas alternatīvu analīze un izvērtēšana

- Fiksēto politikas alternatīvu iespējamās ietekmes novērtēšana (darbs ar katru alternatīvu)
- Alternatīvu salīdzināšana, apkopošana, prezentācija, izvēle

Alternatīvu izvērtēšana

- Meklējot risinājumu, alternatīvu stipro un vājo pušu, kā arī izmaksu un ieguvumu izvērtēšana bieži notiek pirms politikas dokumenta radīšanas;
- Vairāku alternatīvu izvērtējums Latvijas gadījumā parādās tikai koncepcijās. Programmās tiek aprakstīta jau izvēlētās alternatīvas darbības virzienu ietekme uz problēmas risinājumu
- Jāņem vērā alternatīvas ieviešanas riski un to vadības pasākumi.

Fiksēto politikas alternatīvu iespējamās ietekmes novērtēšana (darbs ar katru alternatīvu)

- Problēmas mērogu konstatācija
- Politikas iespējamo izmaksu un ieguvumu noteikšana
- Atbildīgo institūciju darbietilpības un izdevumu noteikšana
- Iespējamo risku un to vadīšanas veidu noteikšana
- Ieviešanas mehānisma novērtēšana

5.ex-ante solis:alternatīvu salīdzināšana, apkopošana, prezentācija, izvēle

- Alternatīvu salīdzināšanas metodes:
 - Pāru salīdzinājums
 - Atbilstība (satisficing)
 - Leksikogrāfiska sistematizēšana
 - Nedominējošo alternatīvu metode
 - Matricu metode
 - Plānošanas bilance
- Vēlamās politikas alternatīvas izvēle

Rezultatīvo rādītāju vieta politikas novērtēšanā

- Rāda, cik lielā mērā politika vai programma sasniedz savus mērķus
- Politikas plānošanā definētie indikatori kalpo par pamatu novērtēšanas datu vākšanā

2. diena. Starpposma novērtējums

- Veic politikām un programmām, kuru ieviešana ir strukturāli sarežģīta un finansiāli dārga
- Tad nepieciešama regulāra gan procesa, gan arī sasniegto rezultātu uzraudzība
- Novērtējuma organizēšanā un rezultātu analīzē nozīmīgu lomu ieņem regulāros monitoringos apkopotie dati par politikas un darbības rezultātu mērošo indikatoru vērtībām

Starpposma novērtējums

Starpposma novērtējuma

- laiks
- apjoms
- pieejamie resursi

tiek plānoti politikas veidošanas sākumposmā, veicot ex-ante ietekmes izvērtēšanu un iekļaujot starpposma novērtējuma izmaksas konkrētā politikas instrumenta ieviešanas izmaksās.

Starpposma novērtējums

- Vidusposma novērtējumam jāsaturs viedoklis par sekojošiem jautājumiem:
- vai sākotnējā problēma vēl aizvien pastāv?
- kādi ir pierādījumi, kā plānotie politikas rezultāti ir/daļēji ir sasniegti?
- vai politikas instrumenta ieviešana ir/nav radījusi ārējos pozitīvos/negatīvos efektus?
- vai problēma vēl aizvien ir pietiekami nozīmīga, lai turpinātu valsts intervenci?
- vai izvēlētais politikas instruments vēl aizvien ir pats atbilstošākais?

Ex post/gala novērtējums: tā mērķi

- noteikt plānoto mērķu un rezultātu sasniegšanas līmeni
- noteikt sasniegto rezultātu atbilstību formulētajai problēmai un to ilgtspējību;
- formulēt plānoto un neplānoto ārējo efektu ietekmi;
- identificēt valsts intervences vājās un stiprās puses;
- identificēt vai modificēt nākotnes intervenču attīstības virzienus.

Politikas ietekmes ex post novērtējuma norise

1. Ex post novērtējuma plānošana
2. Ex post novērtējuma apjoma noteikšana un iespējamās izmaksas
3. Ex post novērtējuma īstenošana
4. Ex post novērtēšanai nepieciešamā informācija un datu vākšanas metodes
5. Ex post novērtējuma efektivitāte

Ex post novērtējums un monitorings

- Monitorings mēra saistību starp politikas cēloņiem un sekām
- Monitorings atbild uz jautājumiem:
 - kas noticis? kā? Kāpēc?
- Novērtējums atbild uz jautājumu:
 - cik efektīga ir bijusi politika?
 - Vai tā ir sasniegusi mērķus?
- Novērtējums balstās uz monitoringu, bet tā mērķi ir citi.

Ex post novērtēšanas īstenošana

1. Īstenotās politikas (vai programmas) mērķu noskaidrošana
2. Politikas “sākuma pozīcijas” restaurēšana un pieņēmumu definēšana (par situāciju, ja politika netiktu īstenota, vai būtu izvēlēta cita politika)
3. Politikas ietekmes ex post novērtēšanas kritēriji
4. Ex post novērtēšanai nepieciešamā informācija, tās indikatori, un datu vākšanas metodes
5. Ex post novērtējuma efektivitāte

Īstenotās politikas

(vai programmas mērķu noskaidrošana)

- Mērķu rekonstruēšana vai “atcerēšanās”
- Mērķu savstarpējā atbilstība
- Mērķu hierarhija
- Politikas mērķu un starpmērķu cēloņu sakarību fiksēšana
- Ārējās vides ietekme uz politiku

Ex-post novērtējuma kritēriji

1. Effectiveness (tehniskā racionalitāte)	1. vai vēlamais rezultāts ir sasniegts?
2. Efficiency (ekonomiskā racionalitāte)	2. Cik daudz resursu tika patērēts?
3. Adekvātums	3. Cik lielā mērā rezultāts atrisina problēmu?
4. Vienlīdzība	4. Vai izmaksas/ ieguvumi ir vienlīdzīgi sadalīti
5. Atbildīgums	5. Vai rezultāts apmierina dažādu grupu vajadzības, vērtības
6. Atbilstība	6. Vai rezultāts patiešām ir vērtība

Politikas ietekmes novērtējuma ex post metodoloģijas pamatprincipi

1. Fiksēt noteiktu mainīgo pārvērtības laikā ,

- atklājot, vai un kādā mērā programmas pasākumi ir tos skāruši,
- atklājot, cik lielā mērā relevantos mainīgos skārusi apkārtējās vides ietekme;

2. „Izrēķināt” ietekmi;

3. Konstatēt ārējās vides apstākļus, kuri ir relevanti

Ex-post novērtējums

- Jāņem vērā, ka jebkura programma īstenojas tikai ciešā saistībā ar sociālo vidi, tā nav nošķirama no apkārtējām ietekmēm
- Specifiskā (no-)vērtējošā daļa šādos novērtējuma pētījumos „slēpjas” apstākļī, ka tiek novērtēta konstatēto programmas panākumu, seku un rezultātu efektivitāte
- Kā mērogs programmas rezultātu (panākumu, seku) novērtēšanai tiek izmantoti programmas mērķi, tātad paredzētie efekti.
- Paredzamās ietekmes var tikt īstenotas lielākā vai mazākā mērā

Ex-post novērtējums

- Pat pie visneiedarbīgākās programmas iespējamās mērķa mainīgo pārvērtības nepieciešamajā virzienā, ja pozitīvi strādā programmas vide.
- Un otrādi – arī iedarbīga programma var radīt tikai niecīgas mērķa mainīgo pārmaiņas, ja vides ietekme ir negatīva.
- Programmu vērtē kā sekmīgu tad, ja īstenotie pasākumi ietekmē mērķa mainīgos pietiekamā stiprumā un vēlamā virzienā.

Rezumējums: Ex-post novērtējuma metodoloģijas atslēgas jēdzieni

- Rīcības programma (pasākumi un instrumenti)
- Programmas mērķi
- Efekti – paredzamās un neparedzamās darbības, kas vienlaicīgi kalpo par mērķa sasniegšanas indikatoriem
- Programmas vide

Ex post novērtējumu veidi

- Pseido-novērtējums: deskriptīvs, izmantojam metodes, kas ļauj iegūt drošu, ticamu informāciju par politikas rezultātu
- Formālais novērtējums: iegūstam informāciju par politikas rezultātu, kas formāli sakrīt ar politikas mērķi
- Vispusīgais novērtējums: informācija par to, kā politikas rezultātu vērtē dalībnieki

Politikas novērtējumā izmantojamie pētnieciskie instrumenti un metodes

1. Novērtējums kā iekšējs vai ārējs pētījums
2. Novērtējuma pētnieciskais dizains
3. Novērtējumā izmantojamās datu ieguves un analīzes metodes
4. Kvantitatīvās datu ieguves un analīzes metodes
5. Kvalitatīvās datu ieguves un analīzes metodes

Novērtējums kā iekšējs vai ārējs pētījums

- Iekšējs pētījums - gadījumi, kad novērtējuma visas pētnieciskās darbības veic pats politikas plānotājs- valsts pārvaldes atbildīgie darbinieki
- Ārējs pētījums - gadījumi, kad novērtējuma vajadzībām pētnieciskie pakalpojumi tiek iepirkti
- Novērtējuma pētījuma pasūtījuma specifika ir saistīta ar nepieciešamību precīzi definēt darba uzdevumu un sadalīt novērtējuma kompetences starp Pasūtītāju un Izpildītāju

Novērtējuma pētnieciskais dizains

- Klienti un iesaistītās puses nosaka novērtējuma jautājumu;
- Novērtējuma jautājums palīdz veidot ekspertu komandu;
- Komanda kopā ar iesaistītajām pusēm analizē situāciju un izvēlas pētniecisko dizainu;
- Teorētiski iespējami daudzi modeļi, taču reāli dzīvē ne vienmēr vispiemērotākais modelis praktiski ir iespējams

Galvenās pieejas cēloņsakarību novērtējumos

- Eksperimentālie pētījumi
- Kvaziekspērimēntālie pētījumi
- Neeksperimentālie (aprakstošie) pētījumi
- Šīs pieejas ietver salīdzinājumus dažādos laika periodos

Neeksperimentālie pētījumi

- iztrūkst nejaušības aspekta
- nav kontroles grupas
- dominē formatīvajos pētījumos
- viegli ieviest, bet bieži iztrūkst validitātes.

Novērtējuma datu ieguves vajadzībām izmantojamās metodes

- Metodes izmanto atbilstoši izvēlētajai pētnieciskajai stratēģijai jeb metodoloģijai
- iespējamās sekojošas stratēģijas/metodoloģijas
- Kvantitatīvā
- Kvalitatīvā
- Jaukta

Kvantitatīvās pieejas pamatprincipi I

- Pasaule tiek kvantificēta:
 - Piem. 38.7% Latvijas pilsoņu atbalsta Latvijas līdzdalību ES
 - Pētījums ir attālināts no indivīda, pēta sociālos faktus
- Pētījuma gaitā tiek pārbaudīta iepriekš definēta hipotēze
- Pētījums noris:
 - Standartizēti – viens instrumentārijs (anketa) visai pētāmo kopai
 - Strukturēti – iepriekš definēti mainīgie

Kvantitatīvās pieejas pamatprincipi II

- Metode primāra attiecībā pret lietu
 - Aptaujā respondents tikai atbild uz fiksētu jautājumu
- Sociālo fenomenu izpētē piemēro esošas fiksētas metodes
 - Teodors Adorno: Metode nosaka to, kas var būt pētāms
- Informāciju iegūst mērījuma rezultātā, komunikatīvā pieredze tiek pārvērsta skaitļos
- Samazināt pētnieka un instrumenta ietekmi uz pētījuma rezultātu
- Dabas zinātnes kā paraugs
 - Izolācija, matematizācija, ticamības kāpināšana atkārtoti iegūstot datus
- Indivīds kā “datu avots”, individuālā subjektīvā pieredze nav vērtība
 - $1+1+1+1+1+1\dots=y=x\%$

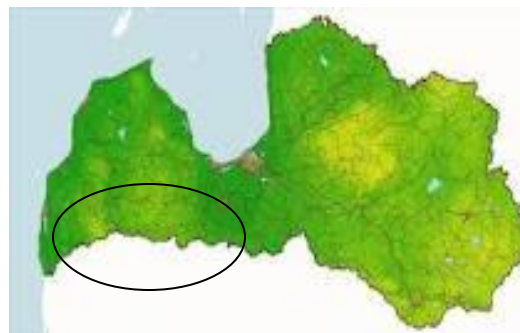
Izlases veidošana

- Tiek izvēlēts konkrēts apskatāmo “vienību”, kopums, lai iegūtos rezultātus varētu attiecināt uz visu vērtējamo kopu;
- Jāatceras pieļaujamā kļūda un nepieciešamā ticamības pakāpe.

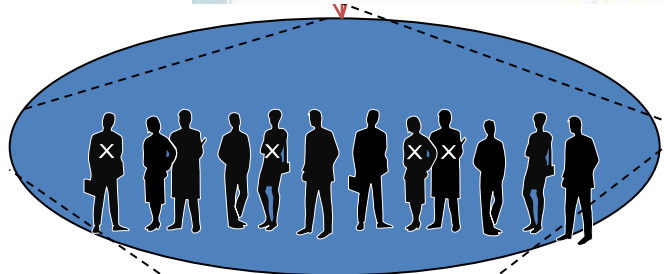
Izlases veidošana

Ko jūs gribat vispārināt?

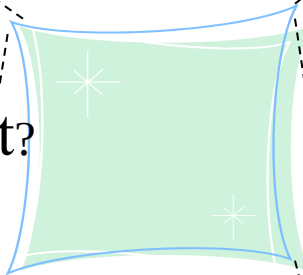
Ģenerālais kopums

Kāda iedzīvotāju daļa jums ir pieeja?

Pētījuma populācija

Kā jūs viņiem piekļūsiet?

Izlases izveidošanas metode

Kas ir jūsu izpētes priekšmets?

Izlase

Respondentu atlases princips

- Saskaņā ar varbūtību teoriju, *nejauši atlasot* ģenerālās kopas pārstāvjus, zināma ģenerālās kopas daļa (*izlase*) atspoguļo visa kopuma viedokli.
- Svarīgi – īstenojot respondentu atlasī *katram* ģenerālās kopas pārstāvim jābūt vienādām iespējām iekļūt izlasē.
- Tas nodrošina reprezentativitāti: izlasē iekļuvušo viedoklis atspoguļo visa ģenerālā kopuma viedokli.

Piemēram: 1200 aptaujātu Latvijas iedzīvotāju kuri atlasīti pēc nejaušības principa, atspoguļo 2,4 milj. iedzīvotāju viedokli.

Kvalitatīvā stratēģija

- Izcelsme – meklēt alternatīvas kvantitatīvajai metodoloģijai un jaunus skaidrojuma modeļus
 - Teorētiskie avoti
 - Simboliskais interakcionisms
 - Fenomenoloģija
 - Etnometodoloģija
- Sociālo sakaru subjektīvās puses akcentēšana
- Pamatideja – indivīds nav sociālās kārtības upuris bet domājošs, jūtošs, radošs subjekts kas īsteno vēsturi un piešķir jēgu un nozīmi savām un apkārtējām rīcībām, tādējādi radot realitāti

Metožu veidi, kas atšķiras pēc tā, ko ar tām var izpētīt (var īstenot gan kā kvantitatīvās datu vākšanas metodes, gan kā kvalitatīvās)

Aptauja – viedoklis

Novērojums – uzvedība

Satura analīze – cilvēka darbības objektivāciju –

- Satura izpētē
- “Saturš”

Teksti (laikraksti, dokumenti, Bībele, reklāmas u.c.)

Vēstījumi (vēstules)

Nozīmes (mākslas darbi)

Eksperiments - pēta sociālās realitātes fragmentu

Kvantitatīvās pētniecības /datu vākšanas metodes

Pētījuma metodes ir praktiski līdzekļi, kas ļauj veikt pētījumu

1. Aptauja

1.1. Anketēšana

1.2. Intervija

1.2.1. Personiskā intervija (face to face) – dzīves vietā, produkta iegādes vai pakalpojuma saņemšanas vieta, darbā, studiju vietā u.tml.

1.2.2. Telefonintervija

1.3. Pasta aptauja klasiskā un elektroniskā

1.4. WEB aptauja

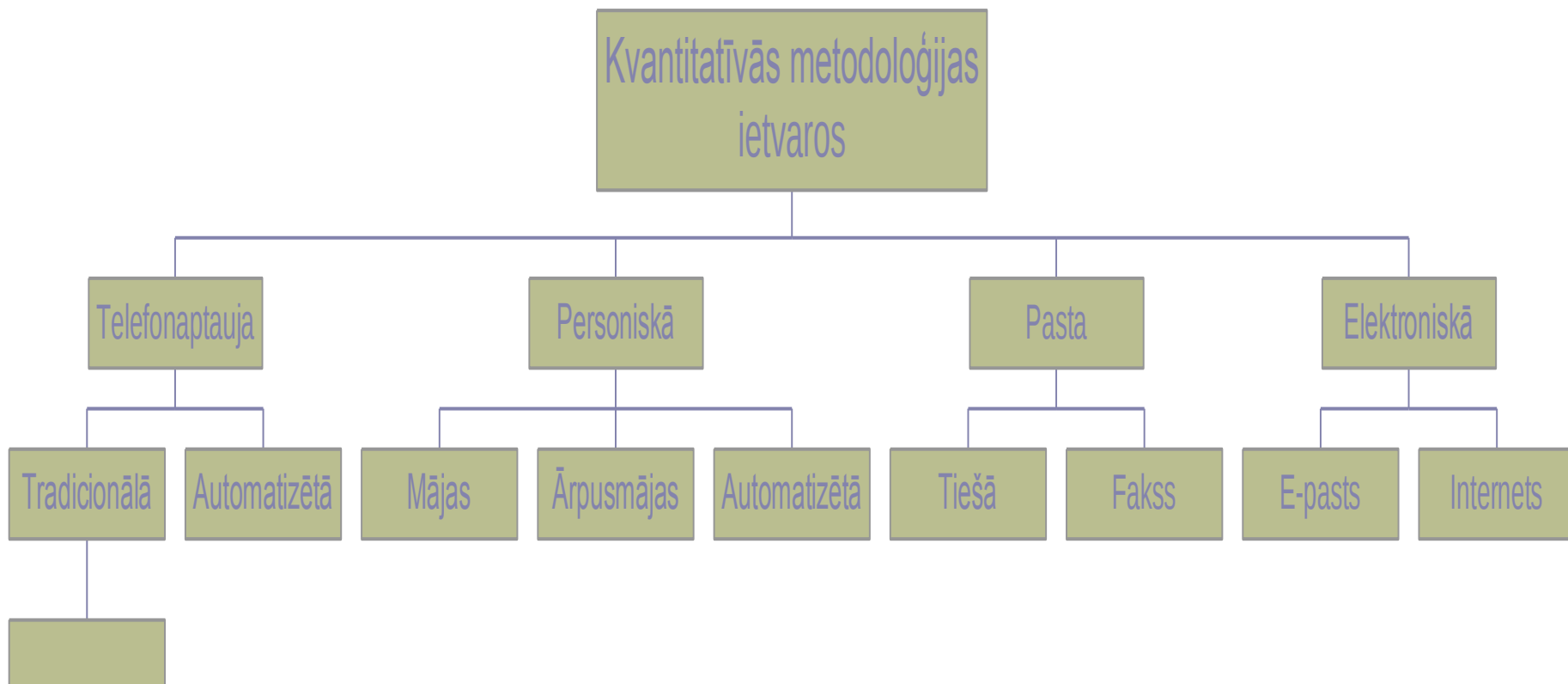
.....

2. Novērojums

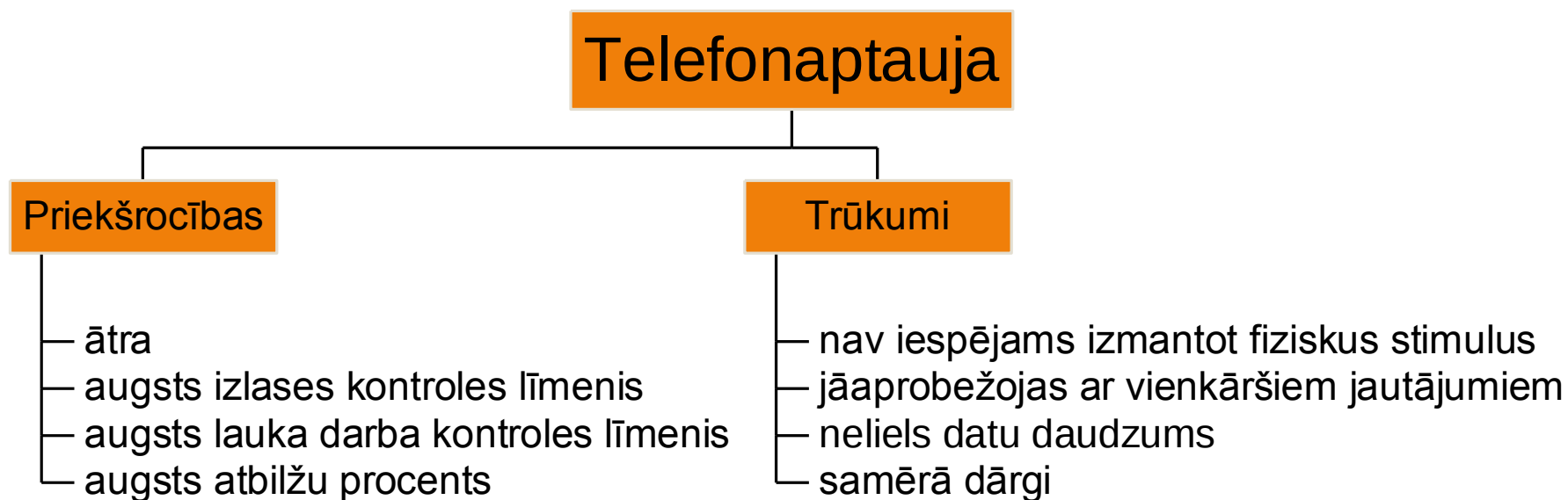
3. Eksperiments

4. Satura analīze (kontentanalīze)

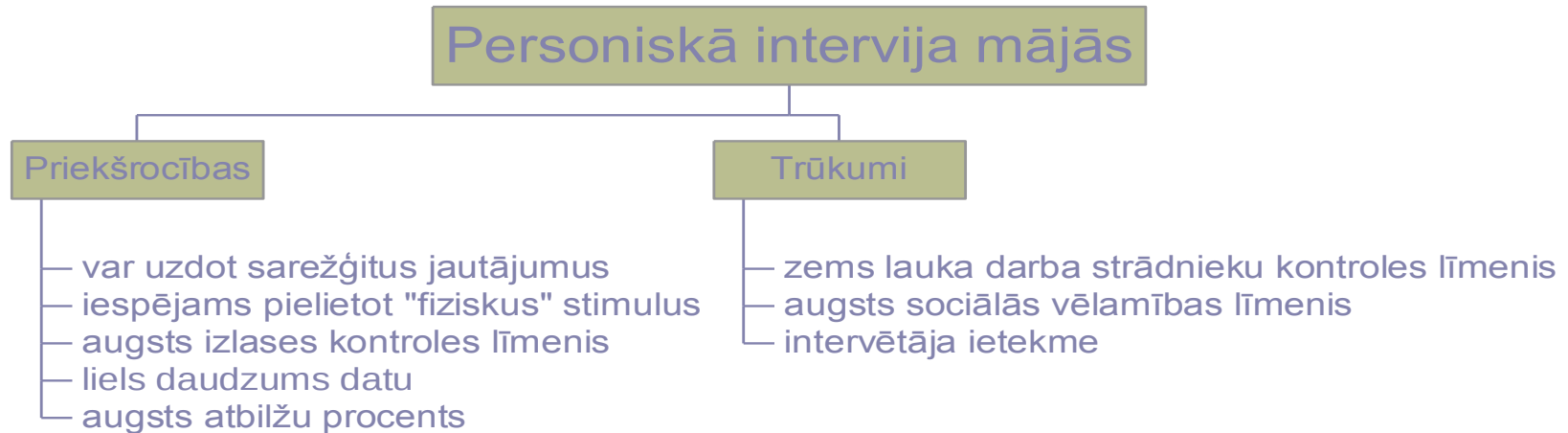
Aptaujas metodes veidi un to pielietojums novērtējuma pētījumos

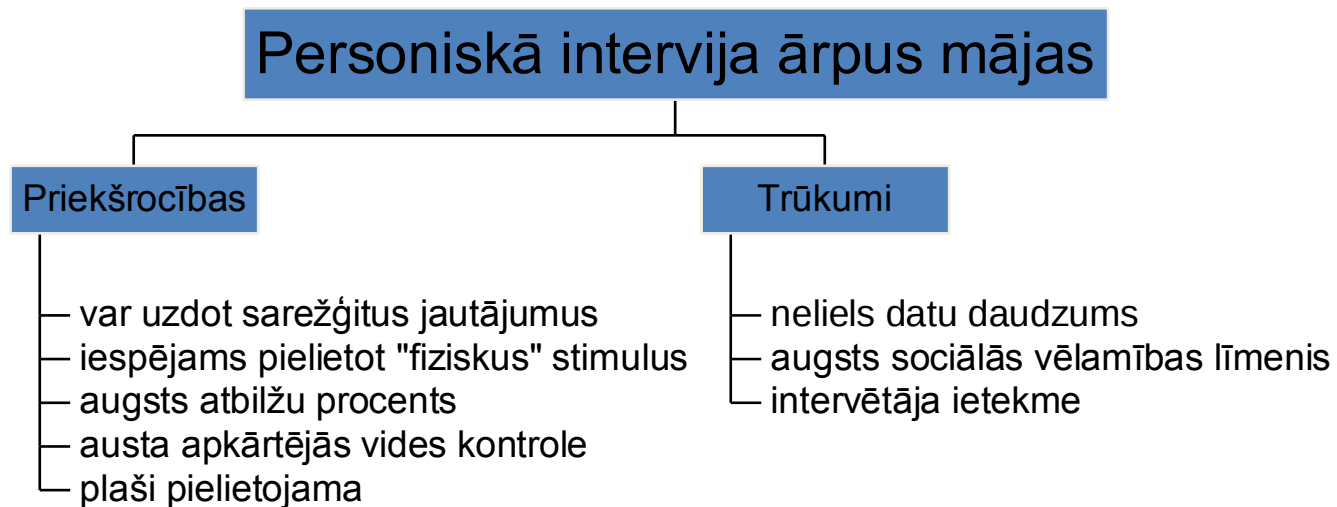
Dažādu aptaujas veidu priekšrocības un trūkumi

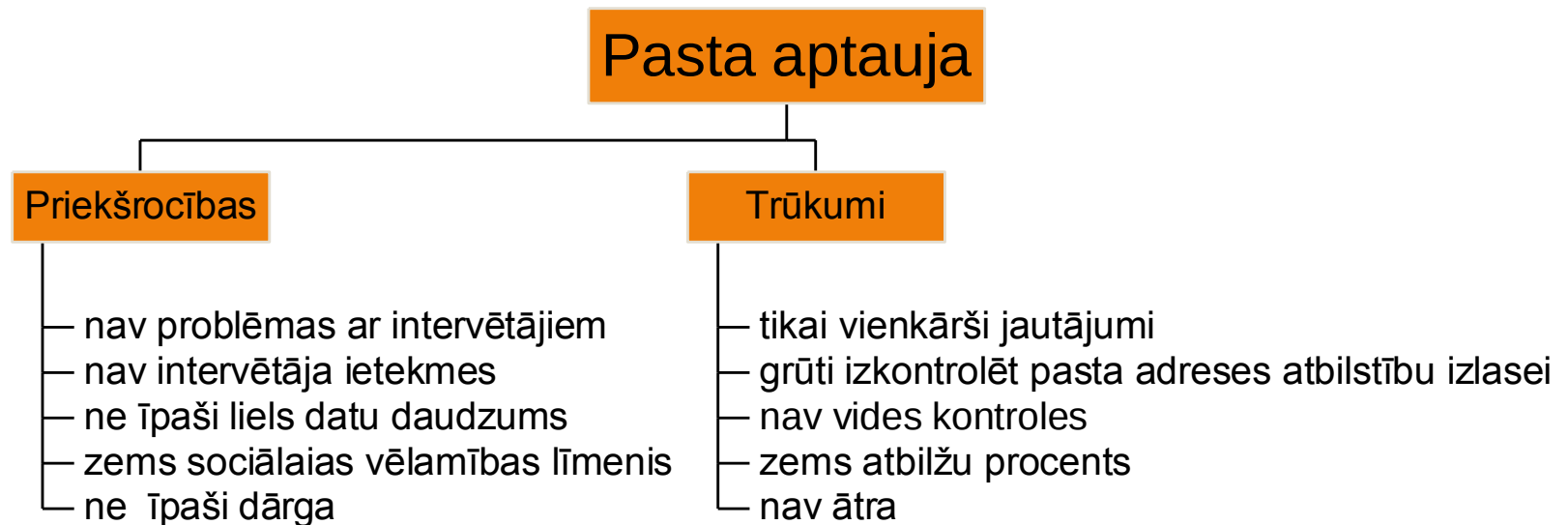
Dažādu aptaujas veidu priekšrocības un trūkumi

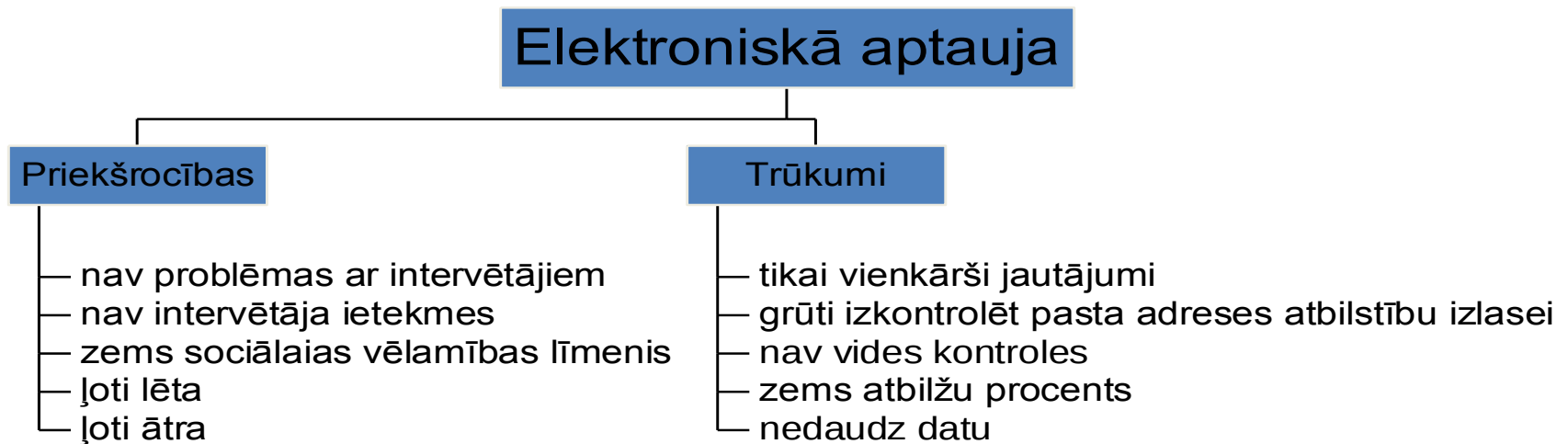
Dažādu aptaujas veidu priekšrocības un trūkumi

Dažādu aptaujas veidu priekšrocības un trūkumi

Dažādu aptaujas veidu priekšrocības un trūkumi

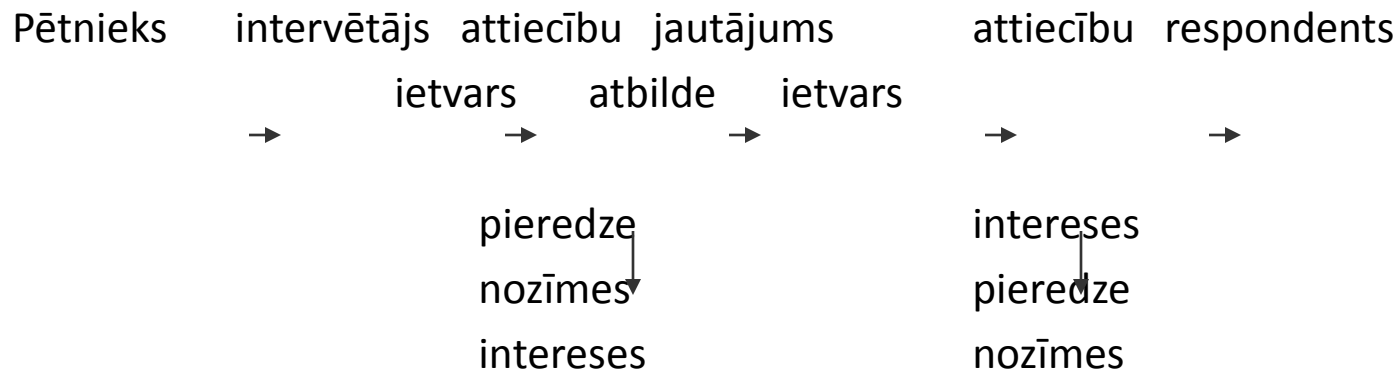
Anketas izstrāde

Anketa – formalizēts jautājumu kopums, kas paredzēts informācijas iegūšanai no respondentiem. Tai ir 3 galvenie mērķi:

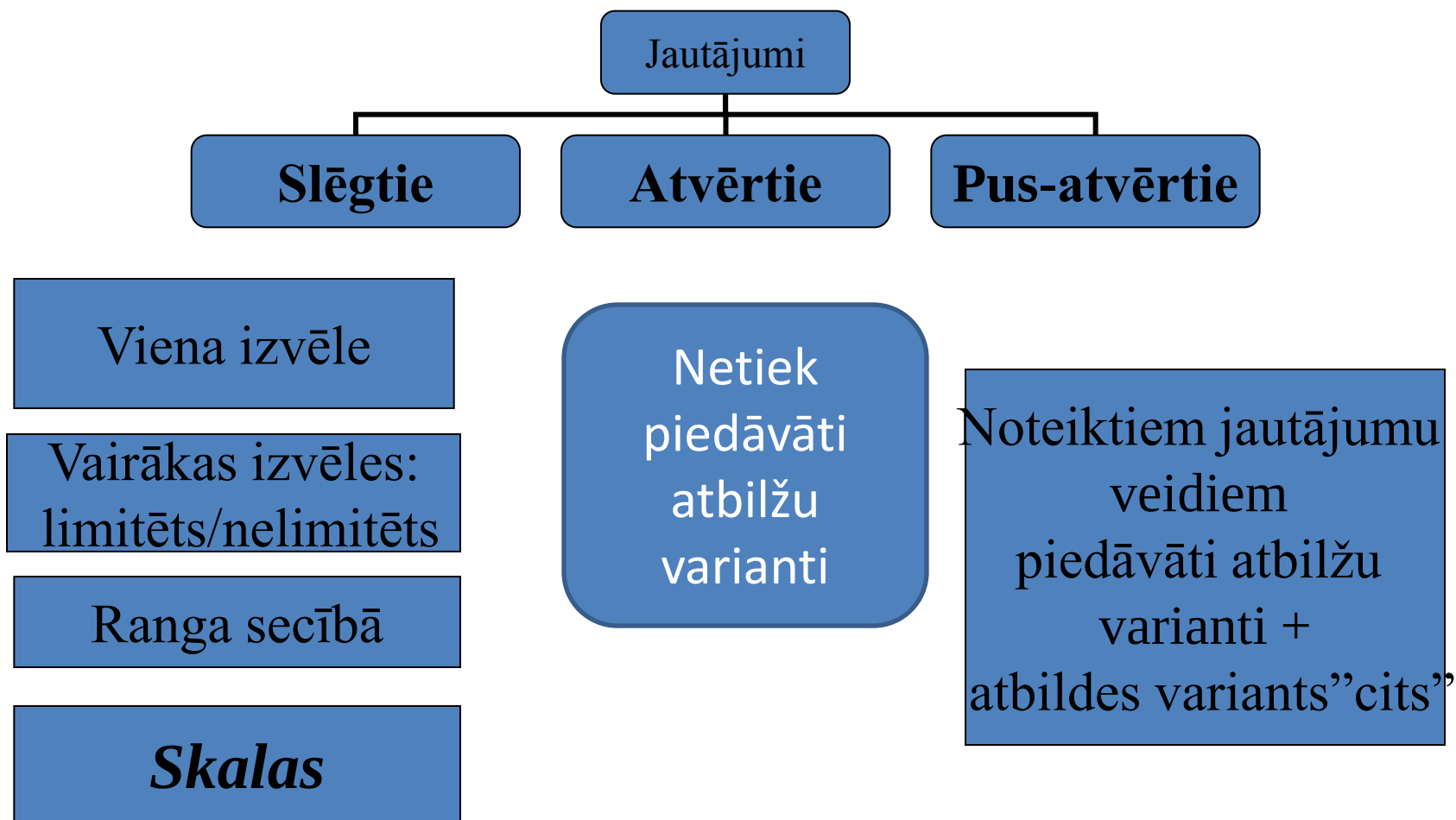
- Pārtulkot pētnieka informatīvās vajadzības konkrētu jautājumu kopumā. Tādu jautājumu, uz kuriem respondenti var un grib atbildēt.
- Anketai jābūt tādai lai prasības pret respondentiem būtu minimālas. Uzdevums – respondentam jābūt gatavam piedalīties intervijā no sākuma līdz beigām un sniegt atbildes atbilstoši viedoklim (nogurums, garlaicība, uzticēšanās, atmiņa, zināšanas, aizspriedumi utt.).
- Jāsamazina kļūdas atbildēs:
 - Respondents pats sniedz nepareizu atbildi
 - Kļūda atbildes reģistrā
 - Kļūda atbildes analīzē

Mācība par jautājumiem

Verbālās komunikācijas modelis

Jautājumu veidi kvantitatīvās aptaujas anketās

Kvalitatīvās pētniecības /datu vākšanas metodes

- Dziļā intervija
- Fokusgrupas jeb, grupu diskusija (intervija grupā)
- Klātesošais novērojums

Dziļā intervija

- ~ visas mutiskās aptaujas formas ar sekojošām pazīmēm
 1. Zema jautājumu standartizācijas pakāpe
 2. Vāji izteikta jautājumu secības struktūra
 3. Augstas prasības intervētājam
 4. Parasti izmanto, ja gribam iegūt informāciju par tām grupām, kas reprezentatīvā aptaujā ir pārstāvētas ļoti nelielā skaitā – varam izzināt specifisku, mazskaitlīgu grupu īpašas problēmas

Dziļās intervijas norises īpatnības

- ***Aptaujas lapas sagatavošanas specifika***
 1. Pirms jautājumu formulēšanas jānoprecizē tās vispārējais plāns, sarunas mērķis
 2. Jāveido nedaudz izvērsti jautājumu formulējumi
 3. Jāfiksē, kas būs t.s. **atslēgas** jautājumi – tie, kuri jāuzdod obligāti un - , kas – **eventuālie** jautājumi – kurus uzdos tikai tad, ja vispārējā sarunas norise to atļaus
 4. Slēgtos jautājumus var izmantot tikai tad, ja nepieciešami filtra jautājumi

Grupu diskusija

- ~ organizēta saruna par iepriekš konceptualizētu tēmu speciāli sagatavota sarunas “uzturētāja” jeb moderatora vadībā.
- Pētnieks pats veido grupu, atbilstoši pētnieciskajām interesēm un noorganizē tās dalībnieku pulcēšanos

PALDIES PAR SADARBĪBU!

**ANDA LAKE
29411108**